

ÚJPEST
1840

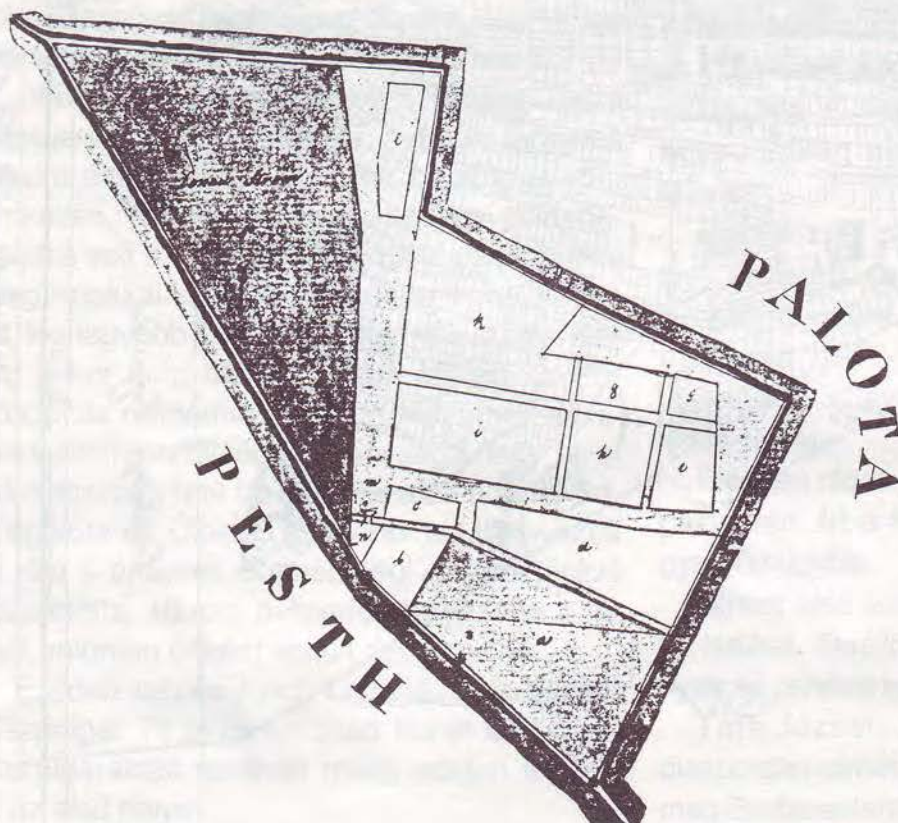
Újpesti Helytörténeti Értesítő

1994. május

3. szám

*Original Aufnahme
als Baumappte
zur Gemeinde
NEU PESTH*

Tartalom:

ÚJPEST
DÍSZPOLGÁRAI
3. oldal

EGY LAPPANGÓ
BERDA-
DOKUMENTUM...
11. OLDAL

EGY KORABELI
DOKUMENTUM
AZ ÚJPESTI VÍZMŰ
LÉTREJÖTTÉRŐL
12. oldal

ÍGY FEJLŐDTÜNK...
21. oldal

TERVEK MARADTAK...
22. oldal

HELYTÖRTÉNETI
HÍREK...
24. oldal

Így kezdődött... Újpest „térképe” 1852-ből

Ifj. Hirman László*

ÚJPEST DÍSZPOLGÁRAI

(1887-1993)

Újpest díszpolgára — megtisztelő cím, amelyet 1887 óta kapnak azok a személyiségek, akik a város lakóiként, vagy más vidéken élőként, sokat tettek Újpestért. Főispánok, megyei tisztségviselők, gyárosok egyaránt megtalálhatóak közöttük. A díszpolgári cím rangját emeli az a tény, hogy Kossuth Lajos is elfogadta azt és büszkén viselte.

A díszpolgárok sora máig sem szakadt meg....

Kemény (Koch) Gusztáv (1829-1908)

Váci járási főszolgabíró volt, aki sokat tett Újpest község fejlődéséért. 1887-ben a település díszpolgárává választotta, később — máig is tartó érvénnyel — utcát neveztek el róla. Életművét talán legszebben a Váci Hírlap méltatta, halálhíre közlésekor.

„Városunk és a vármegye szeretett Gusztai bácsija városunk volt bírása, s a váci járásnak három évtizeden át jeles főszolgabírója volt. Önzetlen, áldozatkész munkássága példabeszédes volt a vármegyében. Kicsi eszközökkel öreg írakkal kellett a vármegye legnehezebb és legnagyobb járásának ügyeit intéznie, pedig akkor még hozzátartozott Újpest és Rákospalota rendőrhatalmának is, melyet ma az újpesti államrendőrség kapitánysága nagy hivatalos személyzete lát el. Keze alatt nőtt fel Rákospalota és Újpest. Ez utóbbi utcát nevezett el róla s érdemei elismerésül díszpolgárává választotta. Három évtizeden át vezette a járást, mígnem önként vonult nyugalomba.”

Eredeti nevén Koch Gusztávként tisztelt díszpolgár 79 éves korában hunyt el. Újpest díszpolgárainak sorában méltó módon foglalja el az első helyet.

Tóth József (1842-1912)

„Az első díszpolgárok egyike Tóth József Pest megyei tanfelügyelő lett, aki 1887. február hó 10-én töltötte be Pest vármegyei tanfelügyelőségén 10 éves működését, mely alkalmából üdvös működése iránti elismerésének és hálájának adóját Újpest képviselőtestülete azzal róttá le, hogy őt a község díszpolgárává egyhangúlag megválasztotta.” — írja Ugró Gyula.

Tóth József Mezősason, Bihar vármegyében született. Gimnázium után jogi tanulmányokat folytatott, majd egy ideig nevelőként működött. 1877-ben lett Pest megye tanfelügyelője, s 30 évig irányította a megye népnevelés-ügyét.

Élénken részt vett minden művelődési mozgalomban. Írt a Néptanítók lapjába és a Magyar Tanügybe.

Újpest első állami iskolái neki is köszönhetik létüket. Önálló műve a „Közüktatási törvények és rendeletek tára”.

Tóth József, aki büszkén viselte Újpest díszpolgári címét, 1912. augusztus 22-én halt meg Budapesten.

*A szerző okl. középiskolai tanár, az újpesti Bródy Imre Gimnáziumban tanít. A most közölt tanulmányt diákjaival — akik részt vettek a középiskolások 1994-évi helytörténeti vetélkedőjén —, Pál Zoltánnal, Scheer Barbarával, Kiss Katalinnal, Szentiványi Rékával és Muka Ágnessel készítette.

Bellágh Imre (1830-1911)

Bellágh Imre megyei főügyész Újpest községe fejlesztése és felvirágoztatása érdekében hosszú évek során oly érdemeket szerzett, hogy „Újpest községe a hálátlanság látszatának elkerülése érdekében és kedves kötelességének ismerte azt, hogy legmélyebb háláját és elismerését jegyzőkönyvbe iktatta” és ez alkalommal Bellágh Imre főügyészt díszpolgárává választotta.

Bellágh Imre nem volt tősgyökeres újpesti. A család Heves megyéből, Gyöngyös környékéről származott, de Nógrádban keltezték nemesi levelüket. Imre hatgyermekes házaspár fiaként 1830. december 1-jén született. Középiskolai és jogi tanulmányok után mint közhivatalnok dolgozott. Pest megye főügyészeként sokat tett az újpesti polgárokért, hiszen ekkor a község peres ügyeit és jogi kérdéseit a szomszéd városban rendezték.

Érdemei elismeréseként 1887-ben elsőként kapta meg az „Újpest díszpolgára” megtisztelő címet.

Kossuth Lajos (1802-1894)

Kisnemesi család gyermekeként született a Zemplén megyei Monokon. Sárospatakon és Eperjesen tanult jogot, majd ügyvédi pályára lépett. Beleszólt a megyei politikába, és szerepe volt abban is, hogy Zemplén követei haladó nézeteikkel Pozsonyba utazhattak az országgyűlésre. Ő maga 1832-ben követte őket, s szerkesztette az Országgyűlési Tudósításokat. Ellenzéki hangvételű lapját beszüntették, majd tiltakozása után, 1837-ben négy évre börtönbe zárták. Fogsága alatt képezte magát, angol nyelvet és közgazdaságtant tanult. Miután kiszabadult, az ellenzéki politikusok vezéralakja lett. Az 1848-49-es forradalom és szabadságharc eredményei jórészt az ő nevéhez fűződnek. Pénzügyminiszter, a Honvédelmi Bizottmány elnöke, végül az ország kormányzója lett.

A bukás után Törökországba emigrált, majd

miután beutazta a fél világot, Magyarország számára segítséget kérve végleg letelepedett. 1865-től Torinóban élt. Innen próbált meg jobbitani Hazája sorsán. A „turini remetét” még állampolgárságától is megfosztotta a Monarchia. A válasz nem késett sokáig. A magyarországi községek közül elsőként Újpest választotta díszpolgárává az agg hazafit.

Íme az 1889. augusztus 26-án született díszpolgári oklevél egy részlete:

„A haza határán kívül élő, de a honnak legnagyobb polgára, Kossuth Lajos e nagyközség díszpolgárává választassék. Ezt kívánja nemcsak a határtalan hódoló tisztelet és nagyrabecsülés, hanem kívánja és óhajtja e 18 000 lélekből álló, 1200 választót meghaladó polgárság, mely óhajának többszörösen, de különösen Lajos napjának ünneplése alkalmával, minden rang és politikai pártkülönbség nélkül kifejezést adott.”

Beniczky Ferenc (1833-1905)

Budapesten született, itt végezte iskoláit. Jogi tanulmányokat folytatott, majd nagyobb külföldi útra indult. A fejlett országok közgazdasági helyzetét tanulmányozta, de találkozott az emigránsokkal is. Nevét országosan egy párbaj tette ismerté, melyben egy osztrák tisztet agyonlőtt, mert becsmérlőleg nyilatkozott a magyarokról. 1882-ben lett Jász-Nagykun-Szolnok megye főispánja. 1884-ben székét a belügyminisztériumi államtitkári tisztségre cserélte. 1890-ben kinevezték Pest vármegye és Kecskemét város főispánjának. Az ország első vármegyéjének élén 1905-ig, felmentéséig szakadatlan buzgalommal munkálkodott. Mikor saját kérésére visszalépett, a Ferenc József-rend nagykeresztjét kapta. Még hivatali ideje alatt Újpestért kifejtett erőfeszítései jutalmul a község díszpolgárává választotta. Az erről szóló okirat 1900. november 5-én született.

A megtisztelő cím viselője 1905-ben halt meg Budapesten.

Dr. báró **W**lassics Gyula (1852-?) ¹⁹³⁷

1852-ben született Zalaegerszegen. Középiskolai tanulmányait Nagykanizsán végezte, a jogot Budapesten és Bécsben hallgatta. Az ügyvédi oklevél megszerzése után előbb a törvényszéken, majd a királyi táblán működött. Az igazságügyi minisztériumban főügyész helyettesi rangig emelkedett. Törvényhozói munkássága mellett folytatta irodalmi működését és egymás után jelentek meg hatalmas jogi művei és terjedelmes monográfiái. Munkáival elnyerte az Akadémia Sztrókey-díját. Nagyobb tanulmányt írt Deák Ferencről, s ő rendezte sajtó alá a haza bölcse válogatott beszédeit is. Tudományos érdemei elismeréséül az MTA már 1885-ben levelező, később rendes és tiszteletbeli tagjává választotta. 1895-ben kultuszminiszterséget vállalt.

Újpest község kulturális érdekeit, iskolák fejlődését előmozdította, és ezért 1901-ben díszpolgárrá választották. Részlet a díszoklevélből:

„Mi alulírottak ezennel mindenkinek adjuk tudatára akiket illet, hogy nagyméltóságú dr. Wlassics Gyula m. kir. vallás és közoktatásügyi miniszter Urat az I. osztályú koronarend és az I. román koronarend lovagját, a Magyar Tudományos Akadémia tagját, Ő Felsége valószínű tanácsosát, Újpest község iskolaügyének előmozdítása érdekében tett atyai gondoskodásáért a község díszpolgárává egyhangúlag és nagy lelkesedéssel megszavaztuk.”

Minisztersége után újra elfoglalta egyetemi katedráját. 1906-ban a közigazgatási bíróság elnökévé nevezte ki a király. Tevékeny részt vett a felsőházi törvény előkészítésében és mikor a felsőház megalakult, egyhangúlag elnökéül választották meg.

Plószt Sándor (1846-1925)

Budapesten, 1846. június 10-én született. Tanulmányait Pesten végezte. A jogi egyetem elvégzése után 1872-től Pesten bíró, még ugyanattól az évtől 1881-ig a Kolozsvári Egyetem tanára. 1881-1924 között Pesten egyete-

mi tanár. Mindkét egyetemen kiemelkedően foglalkozott a polgári törvénykezéssel, valamint váltó- és kereskedelmi joggal. 1894-től igazságügyi államtitkárrá, majd 1899-ben igazságügy-miniszterré nevezték ki a Széll Kálmán-kormányban. Miután államtitkár lett, 1895-ben országgyűlési képviselővé is megválasztották. 1913-ban munkája elismeréséül az MTA másodelnökévé választották. A polgári perjog terén kifejtett működésével a magyar polgári perjog tudományos művelésének egyik legelső képviselője lett. Az 1911. évi I. törvénycikk, a polgári perrendtartás, amelyet közel 30 évi kutatómunka és tervezet, valamint részletreform után dolgozott ki végleges formába. Plósz kortársa volt dr. Wlassics Gyulának, aki ugyancsak a Széll-kormányban vállalt miniszterséget, valamint mindketten kiemelkedő munkájukért Újpest díszpolgárai lettek. Plósz Sándor, mint igazságügy-miniszter, oly intézkedéseket hozott, amelyekért méltán megérdemelte a község díszpolgári címét.

1901-ben kapta oklevelét Újpest önkormányzatától.

Wolfner Lajos (1827-1912)

Gyáros. Nevéhez fűződik az újpesti bőripar megeremtése.

A község felvirágoztatásában mindig tevékenyen részt vett, annak fejlődését lankadatlan buzgalommal elősegítette, jótékonyságával pedig számtalan polgártársának nyomorát évtizedeken át enyhítette. Életének 80-ik évében a képviselőtestület — mint a község legrégibb polgárát — örökös díszpolgárává választotta.

A községhez intézett köszönőlevelén kívül a szegények között szétosztás céljából 1000 koronát a község pénztárába befizetett.

Díszpolgári oklevelének szövege:

„Mi alulírottak ezennel mindenkinek adjuk tudatára, akiket illet, hogy újpesti gyáros, aki mint a község legrégibb polgára a község felvirágoztatásában mindig tevékenyen részt vett és jótékonyságával szenvedő polgártársai százának enyhítette nyomorát — munkás és áldásdús életének 80-ik évfordulója alkalmából az iránta táplált szeretet és bizalom tanújeléül: Újpest község díszpolgárává választjuk.”

Minek bizonyosságára ezt a díszpolgári oklevelet ezennel kiadjuk.

Kelt Újpesten a község képviselőtestületének 1904 évi július hó 25 napján tartott rendkívüli közgyűlésében.

Lindt János s. k.
bíró"

Fazekas Ágoston (1858-1923)

Kiskunfélegyházán született, 1858-ban. Iskoláit szülőhelyén és Budapesten végezte, s ez utóbbi helyen hallgatta a jogot is. 1881-ben, mint vármegyei aljegyző lépett Pest vármegye szolgálatába, s 1892-ben főjegyzővé is megválasztották. Mint alispánhelyettes vett részt 1904-1905-ben a nemzeti küzdelemben Pest vármegye ellenállásában. 1905-ben Beniczky Lajos lemondása után a megye alispánjává választották. Ebben a minőségében sokat tett Újpestért, szíven viselte a település sorsát. Érdemei elismeréseképpen 1906-ban vehette át díszpolgári oklevelét. Hivatali ideje alatt tevékenyen vett részt Újpest felvirágoztatásában. Az újpesti képviselőtestület 1906. évi július 19-én egyhangúlag és nagy lelkesedéssel a község díszpolgárává választotta.

„Mi alulírottak ezennel mindenkinek adjuk tudatára akiket illet, hogy nagyságos Fazekas Ágoston urat, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye hazafias lelkületű alispánját, aki a lefolyt alkotmányjogi harcban az erélyes kitartás és megfélemlíthetetlen bátorság mintaképe volt, Újpest község polgárai elismerésének és rokonszenvének, továbbá nagyrabecsülésének és ragaszkodásának jeléül egyhangú lelkesedéssel Újpest nagyközség díszpolgárává választottuk.

Minek bizonyosságára ezt a díszpolgári oklevelet kiadtuk. Kelt Újpesten a község képviselőtestületének 1906 évi július hó 19-én tartott rendkívüli közgyűlésén.

Dr. Ugró Gyula s. k.
bíró"

Ivánka Pál (?-?)

Ivánka Pál váci járási főszolgabíró volt, tehát ezen tisztségben Kemény Gusztáv utódjaként tisztelhetjük. Fazekas Ágoston alispánnal együtt törekedett a járás településeinek, így Újpesten is segíteni.

Nem véletlen tehát, hogy 1906. július 19-én egy másik díszpolgári oklevél is született.

„Mi alulírottak ezennel mindenkinek adjuk tudatára akiket illet, hogy nagyságos Ivánka Pál urat, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyébe bekebelezett váci járás főszolgabíráját, aki hazánk alkotmányának megvédésében tünémenyszerű magatartásával minden magyar ember szeretetét és elismerését érdemelte ki, Újpest nagyközség polgárainak rokonérzelme, ragaszkodása és nagyrabecsülése jeléül egyhangú lelkesedéssel Újpest nagyközség díszpolgárává megválasztottuk.

Minek bizonyosságául ezt a díszpolgári oklevelet ezennel kiadjuk.

Dr. Ugró Gyula s. k.
bíró"

Wolfner Tivadar (1864-1929)

1914. június 17-én Varázséji Béla és 200 társa kérelmére összeült a képviselőtestület, hogy díszpolgárrá való megválasztását megtárgyalhassák. Az indítvány ismerteti azokat az érdemeket, melyeket városunk fejlesztése terén szerzett. A felsorolás nem teljes, mert közeleti működése oly sokoldalú, jótékony, kihatásaiban gazdag, hogy lehetetlen annak részletes felsorolása. Sokmindent tett Újpest városáért és annak polgárságáért, így benne eredményesen cselekvő férfiút kell tisztelnünk.

Wolfner Tivadart a szeretet szála fűzte Újpesthez. Itt született, itt nevelkedett, itt zajlottak le az ifjúkor legszebb és soha el nem mosódó emlékei. Gyáros és politikus, 1896-tól Újpest országgyűlési képviselője, GYOSZ megalapítója volt. Báró címet viselt.

Díszpolgári oklevelének szövege:

„Mi alulírottak ezennel mindenkinek adjuk tudatára akiket illet, hogy a polgári erényekben gazdag nagyságos újpesti Wolfner Tivadar urat, városunk szülöttét, azon negyedszázadon át tartó tevékeny és áldásdús működéséért, melyet Újpest városának fejlődése és felvirágzása, közintézményeknek létesítése körül kifejtett, munkás és áldásdús, a közjóért mindig lelkesülő életének 50. évfordulója alkalmából az iránta táplált szeretet, elismerés és bizalom tanújelül Újpest város díszpolgárává egyhangúlag nagy lelkesedéssel megválasztottuk.

Minek bizonyságául ezt a díszpolgári oklevelet ezennel kiadjuk.

Kelt Újpesten a város képviselőtestületének 1914 évi június hó 17. napján tartott rendkívüli közgyűlésében.

Dr. Miklós Antal s. k.
polgármester”

Testvére, Wolfner Lajos után így Wolfner Tivadar is Újpest díszpolgárainak sorába emelkedett, gyarapítva azok számát.

Dr. **K**iss Sándor (1858-1932)

1858-ban született a Sáros megyei Kapin. Tanulmányainak elvégzése után Újpesten ügyvédi irodát nyitott. 1898-ban akciót indított a régi taksás telkek felszabadítása ügyében, amellyel Újpest telkeit és házait az 1848 előtti grófi Károlyi-féle örökbér alól felmentette.

Újpest várossá való átalakulásakor megindította és szerkesztette az Új Rend c. politikai napilapot. A háborúban közhasznú tevékenységének elismerésül a II. Osztályú Polgári Érdemkereszttel tüntették ki. 1922-ben átszervezte az újpesti Demokrata Pártot. A nemzetgyűlési választásokon pótképviselőnek választották. Az 1922. évi újpesti választásokon a vezetése alatt álló demokrata-blokk győzelmet aratott. Újra országgyűlési képviselő lett.

Számos kulturális, szociális, társadalmi intézménynek alapítója volt, sokat tett Újpest felvirágoztatásáért.

1927-ben, 40 esztendő munkásságának jutalmául egyhangúlag Újpest város díszpolgárává választották.

Dr. **V**arázséji Béla (1864-1935)

Újpest város képviselőtestülete 1927. évi szeptember 16-án tartott közgyűlése dr. Csík József és társainak indítványára dr. Varázséji Bélát, az Újpesti római katolikus egyháznak 30 évet meghaladó időn át volt lelkipásztorát, plébánosát, Újpest díszpolgárává választotta, s erről díszpolgári oklevelet adott ki.

Díszpolgári oklevelének szövege:

„Mi alulírottak mindazoknak akiket illet, adjuk tudatára, hogy Újpest város képviselőtestülete nagyságos és főtisztelendő dr. Varázséji Béla Vác egyházmegyei kanonok Urat, aki az Újpesti római katolikus egyháznak 30 évet meghaladó időn át volt lelkipásztorát egyhangúlag és nagy lelkesedéssel Újpest rendezett tanácsa a város díszpolgárává megválasztotta, hogy ezzel három évtizedet meghaladó, a városnak fejlődése és felvirágzása, közintézményeinek létesítése és fejlesztése közül kifejtett, általában a városnak egyetemes érdekeit szolgáló áldásos munkálkodásáért a város közönségének háláját, köszönetét és elismerését méltóképpen kifejezésre juttassa.

Kelt Újpesten a város képviselőtestületének 1927 évi szeptember hó 16. napján tartott rendkívüli közgyűlésében.

Minek bizonyságául ezt a díszpolgári oklevelet kiadtuk.

Dr. Semsey Aladár s. k.
polgármester”

Kollár Miklós (1859-1933)

Újpesten született. 1844-ben vegyészeti gyárat alapított, ahol kocsikenőcsöt, vegyi és kátrányterméket állított elő. Aktív részese volt Újpest közéletének, mint községi, később városi képviselő, megyei törvényhatósági bizottság tagja. Az újpesti zsidó hitközség lelkes támogatója. Minden közjótékonyági akcióból kivette részét. 1914-ben megalakította az „Újpesti Polgári Segítő Bizottságot” a hadbavonultak segélyezésére. 1915-ben a lábadozó katonák elhelyezésére felajánlotta saját, Kosuth utcai házát. 1916-ban a Baross utca 105. sz. alatt megalapította az újpesti „Hadiárvák

és Özvegyek Otthon Egyesületét”.

Később ezt az intézményt Újpest városának ajándékozta.

1927-ben, érdemei elismeréséül, Újpest díszpolgára lett.

Haláláig Újpesten élt.

Dr. **V**ass József (1877-1930)

1877. április 27-én született Sárvárott, Vas megyében, katolikus meggyőződésű iparos családból.

Horthy Miklós 1920. augusztus 15-én kinevezte az első Teleki-kormányba közéleti miniszternek. 1920 decemberében az új kabinet vallás- és közoktatásügyi minisztere lett. 1921. április 14-éig volt közéleti miniszter, mert más lépett a helyébe.

Tíz éves szakadatlan munkával sikerült az ország súlyos problémáit megoldani; kiváló szerepet játszott a belpolitika irányításában is. Erre különösen akkor nyílt alkalom, amikor több ízben huzamosabb időn keresztül gróf Bethlen István miniszterelnököket helyettesítette. Az 1927. évi választás során több kerületben vállalt tisztséget. Szombathely mandátumát tartotta meg. 1930 szeptemberében halt meg tragikus hirtelenséggel. Halála pótolhatatlan veszteséget jelentett a magyar politikának, aminek egyik legjelentősebb harcosa volt.

Újpest városa 1928-ban választotta Vass Józsefet díszpolgárrá. Miniszterként 1922-25-ben az újpesti szegény lakosság számára segélyakciókat szervezett. Az 1923. évi árvízkor az ő intézkedései nyomán indult meg a mentés és a helyreállítás. Méltón viselte a város díszpolgári címét.

Preszly Elemér (1877-1971)

Dunaalmáson született 1877-ben. A budapesti egyetemen folytatott jogi tanulmányainak befejezése után 1901-ben avatták jogásszá, 1903-ban szerezte meg ügyvédi oklevelét.

1909-ben a váci választókerület országgyűlési képviselőjévé választotta. 1917-ben Pest megyének és a Dunántúlnak hadigondozó kormánybiztosi teendői láttá el.

1920 májusában nevezték ki Pest megye főispánjává. Mint az ország legelső vármegyeje főispánjának, fontos szerep jutott Preszlynek, hogy a világháború utáni időkben a vármegye nyugalmát és rendjét biztosítsa.

Rendkívül értékes szolgálatait Horthy Miklós a csillagokkal ékesített II. Osztályú Magyar Érdemkereszttel jutalmazta. Újpest 1930-ban választotta díszpolgárává Preszly Elemért. A képviselőtestülethez dr. Kovács János és társai képviselőtagok indítványt adtak be, hogy dr. Preszly Elemér főispánt válasszák meg Újpest város díszpolgárának. A polgármester ez indítványt beterjesztvén, a képviselőtestület dr. Preszly Elemért, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánját egyhangúlag Újpest megyei város díszpolgárává választotta. Dr. Semsey Aladár polgármester dr. Preszly Elemér részére pedig kiadta a díszpolgári oklevelet.

A díszpolgári oklevél szövege:

„Mi alulírottak mindazoknak, akiket illet, adjuk tudtára, hogy Újpest megyei város képviselőtestülete méltóságos dr. Preszly Elemér Urat, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánját, egyhangúlag és nagy lelkesedéssel Újpest megyei város díszpolgárává választotta, hogy ezzel a város közönségének örök háláját, elismerését és köszönetét kifejezésre juttassa azért a megértő támogatásért, amellyel a várost fejlődésre irányuló törekvéseiben segítette, s azért a megbecsülhetetlen értékű munkálkodásáért, amellyel, úgy a vármegye, mint a város területén a politikai és társadalmi békét biztosította. Újpest város polgárságának egyeteme önmagát tisztelte meg ezzel a ténnyel, mikor a közélet kimagasló bajnokát sorai közé iktatta, hogy neve hálás megemlékezésül és buzdításul tündököljön a most élő és a jövő nemzedék számára.

Minek bizonyosságul ezt a díszpolgári oklevelet kiadtuk.

Kelt Újpesten a város képviselőtestületének 1930. évi november 4-ik napján tartott rendkívüli közgyűlésen.

Dr. Semsey Aladár s. k.
polgármester”

Pállya Celesztin (1864-1948)

Újpest város egyik legsokoldalúbb művésze a Nyitra megyéből származó kiscetényi Pállya Celesztin volt. Az 1864-ben született mester egyaránt otthonos volt a festőművészetben, a szobrászatban, sőt a zenében és hegedűművészetben is. Példának okáért két olyan festményét, melyet korábban csak Újpesten állított ki, kölcsönkérték az 1900-as párizsi világkiállítás számára. Hosszú ideig élt Újpesten, bár időnként külföldön is élt és alkotott. Gárdonyi Géza az „Ida regényé”-ben ezt írja:

„A Münchenben élő festők között feltűnt egy Coelesztin keresztnevű festő. Több hegedűt komponált, mint képet, stradivariusnak a titkát keresi.” Újpest még életében büszkén tekintett polgárára. A város — hosszú ideig — utolsó díszpolgára Pállya Celesztin volt.

„Kiscetényi Pállya Celesztin díszpolgári oklevele. Véghatározat. Újpest m. város képviselő-testülete egyhangú lelkesedéssel kimondja, hogy Pállya Celesztin festőművészt 75-ik születésnapja alkalmából azoknak a nagy érdemeknek elismeréseképpen, melyeket istenáldotta tehetségével és sajátos magyar művészetével szerzett magának s a magyar kultúrának, Újpest megyei város díszpolgárává választja és részére az alábbi szövegű díszpolgári oklevél kiadását rendeli el.

A Díszpolgári oklevél szövege:

„Mi alulírottak Újpest megyei város képviselő-testületének 1939. évi március hó 29-én tartott díszgyűlésében hozott határozata alapján tudtára adjuk mindazoknak, akiket illet, hogy a képviselő-testület Pállya Celesztin festőművész urat 75. születésnapja alkalmából Újpest megyei város díszpolgárává választotta. E díszpolgári oklevél kiadásával Újpest megyei város képviselő-testülete méltó elismerését kivételes megbecsülését kívánta kifejezni az iránt a férfiú iránt, aki 50 év óta állandóan a város lakója, s aki Isten áldotta tehetségével s ország és világszerte ismert sajátos magyar művészetével kiváló hírnevet szerzett a magyar művészetnek, s a magyar szellem csodálatos alkotó erejének.

Kelt Újpesten 1939 évi március hó 29-n.

Dr. Pohl Sándor
polgármester”

Pállya Celesztin kalandos és hányatott élet után végül Újpesten pihent meg.

Dr. Gyökössy Endre (1913-)

Rákospalotán (Istvántelken) született, a Viola utcai elemi iskolába járt. Majd az újpesti gimnáziumban érettségét, Nagykőrösön tanítói oklevelet szerzett. A Református Teológiát Budapesten végezte. 1939-ben szentelték lelkésszé.

Pszichológusi, pedagógiai képesítésére a bázeli egyetemen tett szert, itt lett a lélektan doktora. Az ötvenes években Újpesten óradásból élt, míg szüleit ki nem telepítették. Ezért, valamint külföldi felesége miatt közölték vele, hogy osztályidegen, és mint ilyen, az ifjúság nevelésére alkalmatlan. Mint lelkes, tovább szolgálhatott. Az Attila utcában felépülő kis templom alapító lelkésze lett. Nyugdíjba menetelég itt hirdette az igét.

A mai napig is számos intézmény tagja. Jelentős kitüntetések birtokosa. Néhány ezek közül:

— 1990 A Budapesti Református Teológiai Akadémia díszdoktora

— 1990 Az Ad Honorem Újpest emlék-érem birtokosa

— 1992 A főváros Pro Urbe díját kapja

— 1993 A Köztársaság Tiszti Keresztjét veszi át Göncz Árpádtól

— 1993 Végül, de nem utolsó sorban Újpest díszpolgára (és mint mondotta: ez a cím tette őt a legbüszkébbé)

A Díszpolgári oklevél szövege:

„Budapest főváros IV. kerület Újpest Önkormányzata 143/93. sz. határozata alapján Újpest Díszpolgára kitüntető címet adományozta Dr. Gyökössy Endre úrnak.

Egyben elismerésünket és köszönetünket fejezzük ki mindazon tevékenységért, mellyel eddigi élete során szolgálta városunk lakosságának érdekeit. Áldásos tevékenységének folytatásához további sikereket, erőt, egészséget kívánunk, melyet övezzen Újpest polgárainak tisztelete és megbecsülése.

Budapest, 1993. augusztus

Dr. Derce Tamás polgármester”

Neogrády László (1914-)

1914-ben született Zilahon. Budapesten volt gimnazista. Érettségi után a tatai járás-bírószágon dolgozott, mezőjogász lett, diplomát szerzett. Katonaévei 1936-ban kezdődtek. A légvédelmi tüzérségbe hívták be szolgálatra, így harcolta végig a világháborút. A műszaki osztályon a vasút- és hídépítők századának parancsnoka lett. A háború után a Hadtörténeti Múzeumban kapott feladatot, a levéltárban dolgozott. Ő szervezte meg az 1848-as forradalom százéves évfordulójára tervezett kiállítást. Aradról eredeti zászlókat hozott haza. Könyvtárkezelőként szabadidejében tanult, történelem-latin szakos középiskolai diplomát szerzett. Az ötvenes években az újpesti Megyeri úti iskola tanára volt. Ekkor fordult a kerület története felé. Tanítványaival régészkedett, megvetették a leendő Helytörténeti Gyűjtemény alapját. A máig is egyre bővülő kiállítási anyag fő őre lett Neogrády „Laci bácsi”. 1990-ben rehabilitálták, visszakapta korábban elvesztett katonai rangját. Munkássága elismeréseként Újpesttől 1990-ben „Ad Honorem Újpest 1840-1990”, 1992-ben „Pro Urbe” díjban részesült, mellyel Budapest köszönte meg eddigi tevékenységét. 1993-ban pedig választott szűkebb hazája, Újpest tisztelte meg a díszpolgári címmel.

„Budapest főváros IV. kerület Újpest Önkormányzata 143/93. sz. határozata alapján Újpest Díszpolgára kitüntető címet adományozta Neogrády László úrnak.

Egyben elismerésünket és köszönetünket fejezzük ki mindazon tevékenységért, mellyel eddigi élete során szolgálta városunk lakosságának érdekeit. Áldásos tevékenységének folytatásához további sikereket, erőt, egészséget kívánunk, melyet övezzen Újpest polgárainak tisztelete és megbecsülése.

Budapest, 1993. augusztus

Dr. Derce Tamás polgármester”

*

Újpest díszpolgárai, címük adományozásának sorrendjében

1. Kemény Gusztáv főszolgabíró	1887
2. Tóth József tanfelügyelő	1887
3. Bellágh Imre főügyész	1887
4. Kossuth Lajos politikus	1889
5. Beniczky Ferenc főispán	1900
6. Dr. báró Wlassics Gyula miniszter	1901
7. Plósz Sándor miniszter	1901
8. Wolfner Lajos gyáros	1904
9. Fazekas Ágoston alispán	1906
10. Ivánka Pál főszolgabíró	1906
11. Wolfner Tivadar gyáros	1914
12. Dr. Kiss Sándor ügyvéd, újságíró	1927
13. Dr. Varázséji Béla katolikus lelkész	1927
14. Kollár Miklós gyáros	1927
15. Dr. Vass József miniszter	1928
16. Preszly Elemér főispán	1930
17. Pállya Celesztin festőművész	1939
18. Dr. Gyökössy Endre református lelkész	1993
19. Neogrády László tanár	1993

*

Felhasznált irodalom:

- Ugró Gyula: Újpest (monográfia)
- Fekete Sándor: Kossuth Lajos (Móra)
- Magyar Életrajzi Lexikon
- Pest megye tisztinevsora (Szabó Ervin Könyvtár)
- Révai Nagy Lexikona (Bp. 1913. III/VIII. kötet)
- A magyar társadalom lexikonja (Budapest, 1931)
- A magyar legújabb kor lexikonja (Budapest, 1931)
- Az újpesti önkormányzat levéltári anyaga
- Az újpesti zsidóság története (1975, Tel-Aviv)

Egy lappangó Berda-dokumentum...

Az Új Ember szerkesztőségének, Budapest.

Ha meghalnék — akár hirtelen, akár hosszadalmas szenvedés árán —, arra kérem a Szerkesztőséget; gondoskodjanak arról, hogy ne temessenek el kőbor kutyaként*. A római katolikus Anyaszentegyház szertartása szerint temessenek el még akkor is, ha az Írószövetség, vagy az Irodalmi Alap csak enélkül vállalna eltemetésem költségeit; mivel magányos agglegény vagyok. Inkább a temető jeltelen árkába temessenek, semhogy az Egyház tudomása nélkül kerüljek sírgödörbe. Nem hiúságból, hanem az irántam érzett szeretet megnyilatkozásaként kérném; kedőre dr. püspök úr temessen el a farkasréti temetőben. Természetesen pap-barátaim közül legyenek ott: Csík József és Zaymus Gyula apátplébánosok, Mécs László költőtársam az óbudai főplébániáról, Sík Sándor és két kiváló bencés: Radó Polikárp és Pénzes Balduin. (Kocsis László költőtársam, pécsi kanonok-plébánost is értesíteni kell! Áldott jó barátom Ö.)

Ez pozitív, hitbéli akaratom!

Újpest, 1960. december 23.

* Amint ez több katolikus kollégámmal — akaratuk ellenére — megtörtént!

„Az Új Ember szerkesztőségének, Budapest.

Ha meghalnék — akár hirtelen, akár hosszadalmas szenvedés árán —, arra kérem a Szerkesztőséget, gondoskodjanak arról, hogy ne temessenek el kőbor kutyaként, amint ez több katolikus kollégámmal — akaratuk ellenére — megtörtént. A római katolikus Anyaszentegyház szertartása szerint temessenek el még akkor is, ha az Írószövetség, vagy az Irodalmi Alap csak enélkül vállalna eltemetésem költségeit, mivel magányos agglegény vagyok. Inkább a temető jeltelen árkába temessenek, semhogy az Egyház tudomása nélkül kerüljek sírgödörbe.

Nem hiúságból, hanem az irántam érzett szeretet megnyilatkozásaként kérném: Szabó Imre dr. püspök úr temessen el a farkasréti temetőben. Természetesen pap-barátaim közül legyenek ott: Csík József és Zaymus Gyula apátplébánosok, Mécs László költőtársam az óbudai főplébániáról, Sík Sándor és két kiváló bencés: Radó Polikárp és Pénzes Balduin. (Kocsis László költőtársam, pécsi kanonok-plébánost is értesíteni kell! Áldott jó barátom Ö.)

Ez pozitív, hitbéli akaratom!

Újpest, 1960. december 23.

Berda József

Köszönjük Urbán Gábor plébános úrnak, hogy a dokumentumot közölhettük.

Egy korabeli dokumentum az újpesti vízmű létrejöttéről

Alispán úr!

Újpest város vízművének megépítése tárgyában a város képviselőtestületének 1909. évi június hó 2-án hozott 218/909. kgy., továbbá 1910. évi február hó 4-én hozott 105/kgy. 910. számú határozatait, melyek szerint a városi vízmű felépítését és üzembehelyezését elhatározta, annak megépítésére és üzem-bentartására a Compagnie Generale des Donduites D'Eau Liège Belgique cégnek megbízatást adott, továbbá melyek szerint az ezen cég részére kiállított engedélyokiratot s az ennek kiegészítő részét képező vízszolgáltatási szabályrendeletet és vízdíjszabást a m. kir. országos vízépítési igazgatóság 667/909. számú szakvéleményében foglalt módosítások figyelembevételével elfogadta, - továbbá a város képviselőtestületek 1910. év február hó 16-án hozott 118/kgy. 910. számú azon határozatát, melyben a székesfőváros tanácsának 10425/II. 910. számú határozatára kimondotta, hogy a vízmű megépítésének azt a megoldási módját, hogy azt a székesfőváros építtesse fel, el nem fogadja, - mely képviselőtestületi határozatokat Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye törvényhatósági bizottsága 1910. év április hó 18-án 4532/kgy. 910. - 769/kgy. szám alatt az ellene irányult felebbezések elutasításával jóváhagyott, - az ellenük dr. Cserba Dezső újpesti lakos ügyvéd által törvényes határidőben beadott felebbezése folytán - a m. kir. Belügy-minisztériumhoz leendő felterjesztés céljából az összes vonatkozó iratokkal felszerelve betherjesztem.

Tisztelettel kérem, hogy az összes iratokat jelen jelentéssel együtt a m.kir. Belügyminister Urhoz soronkívül felterjeszteni méltóztassék, hol is kérjük, hogy a felebbezés elutasításával a város által vízművének megépítésére kötött szerződések, az annak kiegészítő részét képező vízszolgáltatási szabályrendelet és víz-díjszabás jóváhagyassanak.

A megkötött szerződéseknek Újpest városára nézve előnyös voltát következőkben indokoljuk:-

A vízmű szükségessége.

Újpest város közönségének már régi óhaja és vágya, hogy egészséges, élvezhető ivóvízhez jusson.- Újpesten az ivóvizet a lakosság részére kutak szolgáltatják, melyek talajvizből táplálkoznak. A kutak által szolgáltatott ivóvíz általában fertőzött, mert lakott területrészekben a szennyvizek és ürülékek részben a talajt, részben a vizet könnyen megfertőztethetik. Egészséges és élvezhető ivóvíz szolgáltatása elsőrangú közegészségügyi és gazdasági problémája minden városnak. Ugy külföldön, mint hazánkban a városok mindenütt magas nyomásra berendezett központi vízvezeték létesítésére törekcszenek, mert tapasztalat szerint ez a berendezés biztosíthatja legjobban a tiszta, egészséges és élvezhető víz szolgáltatását. A talajvizből táplálkozó kiutakkal szemben a központi vízművek óriási közegészség-ügyi és gazdasági előnyei általában ismeretesek. Modern higiéné, köztisztaság, bőséges és tiszta víz nélkül el sem képzelhető. Egyedül a jól berendezett vízmű az, mely elegendő vízszolgáltatásra képes. Ismeretes, hogy a lakosság ott, hol nem kutakból, hanem kényelmesen hozzáférhető s konyhájában elhelyezett vízvezetéki csapokból látja el vízszükségletét, - sokkal több vizet fogyaszt, jobban mosakodik, edényeit tisztábban tartja, nagyobb gondot és figyelmet fordít a köztisztaságra, így tehát a vízműnek nagy szociális és közegészségügyi jelentősége van.

Kétszeresen nagy jelentősége van azonban Újpest városában, hol a lakosság legnagyobb része szegényebb munkáselemekből áll s hol már évek óta nagy vízhiány van. Az Újpest városában lévő kutak nem szolgáltatnak még a fertőzött vízből sem elegendőt, nyáron a kutak jó része kiszárad, akárhány házban csak félig merül meg a kutveder és sárgás-barna, kellemetlen ízű, néha szagos, élvezhetetlen, az egészségre ártalmas vizet szolgáltat. Téli időben a kutakba beszivárgó eső és hóvíz pótolja a hiányt, nyáron azonban

valóságos vizinség van.-

A város csatornázása és a szennyvizek elvezetése vízmű hiányában lehetetlenség. A csatornázás elengedhetetlen előfeltétele a magas nyomásra berendezett vízvezeték, mely módot nyújt arra, hogy a csatornahálózat rendszeresen öblíthető legyen.

A vízmű létesítésének módja.

Újpest város hatósága azonnal a rendezett tanácsu várossá átalakulás után pótolni igyekezett a multak mulasztásait és foglalkozni kezdett a vízmű létesítésének kérdésével. Legtermészetesebb megoldási módnak az látszott, ha Budapest fő- és székváros, melylyel Újpest ugyszólván összeépült s melynek határán víznyerő telepe van, látta volna el újpest lakosságát is ivóvízzel. Már akkor, midőn a főváros saját vízműve céljaira lefoglalta Újpest határában a víznyerő telepeket, tétettek lépések arra nézve, hogy a főváros Újpestet is részesítse a vízmű áldásaiban, azonban siker nélkül. A főváros több ízben helyezkedett arra az álláspontra, hogy még saját nagy területén sem képes a vízszolgáltatást mindenütt ellátni, más község vizellátását magára nem vállalhatja. Kétségtelen, hogy akkor, midőn a főváros Újpest határában a víznyerő telepeket lefoglalta, s ugyanakkor már nem történt gondoskodás arról, hogy Újpest lakossága is részesülhessen az egészségre ártalmatlan ivóvizben,- a főváros érdekei érvényesültek Újpest lakosságának hátrányára.

A rendezett tanácsu várossá átalakulás után Újpest város 1908. év szeptember hó 12-én tartott tanácsüléséből 28616/908. kig. 1554/908. tanácsi szám alatt átírt a főváros tanácsához, hogy tekintve azt a nagy közegészségügyi veszélyeket, melyekben a főváros is forog az által, hogy Újpest lakosságának nincsen egészséges ivóvize, sőt tekintve azt, hogy a fertőzött víz is folytonosan kevesebb lesz, így egy nagyarányú járvány kitörhetése következtében a főváros lakosságára hárulható veszély immár imoninens,- tegye folyamatba sürgősen a tárgyalásokat Újpest város lakosságának a fővárosi vízműből miként lehetséges vízzel ellátására vonatkozólag. A főváros akkor nagyobb beruházási kölcsönt vesz fel, melyből 15 millió koronát víz-

művének kibővítésére szándékozott felhasználni,- így joggal remélhette Újpest városa,- hogy alkalmas időben kereste meg a fővárost arra nézve, hogy vízművét Újpest város területére is kiterjessze.-

A főváros ezen megkeresésre hosszú ideig választ nem adott. Ekkor Újpest város polgármestere személyesen járt el a megkeresés tárgyában részint a fővárosnál, részint a fővárosi vízművek igazgatóságánál, hol a multban is többször hangoztatott választ kapta, miszerint a káposztásmegyeri vízmű által termelt vízre a fővárosnak magának is szüksége van és abból Újpestnek semmit át nem engedhet. Ekkor Újpest önálló vízmű létesítését kezdeményezte és számításokat eszközölt egyrészt arra nézve, hogy lehetséges-e és van-e mód arra, hogy vízművét házi üzemben létesítse, másrészt pedig hazai és külföldi vállalatokkal lépett érintkezésbe vízművének létesítése iránt.

A vízvezetéki mű kétféle módon rendezhető be: házi üzemben és concessiósszerződéssel magánvállalkozó által. A kétféle rendszer előnyei és hátrányai a következők.-

A házi üzem.

A mult század végén s a jelen század elején a modern város fejlesztési politikának ugyszólván gerinczvé lett a községesítési mozgalom. A mozgalmaknak egész irodalma keletkezett, a tengeren túl pedig politikai pártok tették jelszóvá a közhasznú és elsőrendű életszükségletek kielégítését célzó vállalatok községesítésének és házi üzemben tartásának szükségességét. Hazánkban a külföldi példák hatása alatt kristályosodott ki egy olyan általános meggyőződés, hogy a községnek minden olyan vállalatot, mely nélkülözhetetlen közszükségleteket elégít ki, kötelessége házi üzemben tartani. A házi üzemben tartás indokai között legnagyobb súlylyal és jelentőséggel bír az, hogy az ilyen közüzemek, mint a vízmű is, a lakosság egyetemének közszükségletét szolgálják, mely közszükségletek a város lakosságának szaporodásával növekednek, ahol ezeket magánvállalatok elégítik ki, ott mindenütt a vállalatok korlátlan urai lesznek a fogyasztásnak, s nagy jövedelmet élveznek abból, hogy csak ők van-

nak jogositva a lakosságnak egy elsőrendű közszükségletét kielégíteni. Viszont azonban, ha a város nem adja vállalatba a város lakosságának nélkülözhetlen közszükséglete kiszolgáltatását, hanem maga a város látja el vizzel a lakosságot: a beszedett haszon a városi lakosság javára esik, ezenkívül a város - nem a hasznót, jövedelmezőséget tartván az üzem fenntartása közben szemei előtt, - hanem a városi népesség közös jólétét, olcsóbban, jobban, pontosabban fogja kiszolgáltatni a lakosságot, mint az osztalék politikát üző magánvállalat. A házi üzemekből új jövedelmi forrásokat, hasznót remélnék a községi üzem művei, melyből redukálhatók lesznek a városi lakosság községi adóterhei. A municipális szocializáció kérdése a községi üzem kezelés klaszszikus hazájából Angliából jutott el hozzánk, ámde a mi igaz, a házi üzemekre nézve Angliában, az sokszor épen ellenkezőleg áll Magyarországon. Könnyű dolog Angliában és egyáltalán külföldön gazdaságos házi üzemet létesíteni, hol a községi kölcsönök átlagos effektív kamatterhe 4.05 %, ellenben nehéz Magyarországon, hol az legjobb esetben 5.5 %.-

Újpest város is hamar reá jött arra, hogy adott hitelviszonyaink között abból a drága kölcsönből, melyet a kartellben álló pénzügyintézetek esetleg adnának, - bár elejével kölcsönadására sem voltak hajlandók, - s később is csak tárgyalás folyamatba vételét helyezték kilátásba, - vízművét a lakosság nagy megterhelhetése nélkül házi üzemben meg nem építheti.-

Ott, ahol a városnak ingatlan vagyona nagyon kevés van, készpénze pedig egyáltalában nincs, hogy tehát heverő tőkéjét fektethetné bele ily vállalatba, ott a magyarországon állandóan uralkodó hitelviszonyok között tisztán kölcsönpénzből gazdaságos s csak a terhek fedezésére is alkalmas házi üzemet berendezni lehetetlenség. Hogy némi hasonlattal éljünk, - olyan forma vállalkozás ez, mint mikor valaki tisztára kölcsönpénzből akarna egy nagy üzletet kezdeni s ebből oly jövedelmet akar elérni, hogy a kölcsönt is vissza tudja fizetni, a kamatokat fizetni s a nagy üzlet kezelésével járó apparátus kiadásait is ebből fedezni, sőt még jövedelmet is akar, melyből

más helyen lévő tartozásait is fizetni akarná. Lehetséges talán, hogy megtörténik nagy ritkán, hogy ilyen üzletet be lehet rendezni, de hogy a kockázat nagy, senki nem tagadhatja s az is kétségtelen, hogy az ilyen üzlet nem nevezhető reális alapon létesített üzletnek.-

Ha Újpest város házi üzemben oldotta volna meg a vízvezeték létesítésének kérdését, ezt csakis kölcsönpénzből rendezhette volna be, s ez esetben óriási, le nem írható, előre ki nem számítható, senki által nem tudható kockázatnak tette volna ki a város lakosságát. Házi üzemnek csak ott és akkor van létjogosultsága, hol legalább is oly gazdaságosan képes termelni, mint az egyéni üzem. Theoriának szép és tetszetős, hogy házi üzem esetén az a haszon, - melyet különben a vállalkozó váгна zsebre, a város lakosságának javára esik. Csakhogy lehet olyan üzlet, melyből nincsen haszon, vagy ha esetleg volna is, oly kevés és bizonytalan, hogy nem szabad vállalni azzal szemben a kockázatot. Senki nem tagadhatja, hogy egy ilyen nagy műnek, mint a vízvezeték, - megépítésénél óriási kockázatok forognak fenn. Egy csőnek megrepedése, valamely előre nem látható s a talaj feltárása után kitűnő nehézség valamely olyan véletlen, melyre senki sem számít, esetleg ezrekbe és ezrekbe kerülhet. Esetleges késedelmes szállítások, munkásmozgalmak, a nyers anyagok árának hullámozása, mindezek ezeket emészthetnek fel. Vízvezeteki művek berendezésével foglalkozó nagy vállalatok, évekkel azelőtt szeszódéseket kötnek vasgyárakkal s meghatározott fix áráért biztosítják maguk részére a nyers anyagokat, csakis ezután vállalkoznak. A város ezt nem teheti s midőn Újpest város egy külföldi cégtől a Compagnie Generale des Conduites d'Eau Liège Belgique cégtől egy páratlraul előnyös ajánlaott kapott vízművének megépítésére és üzemben tartására, azt igazán nagy örömmel fogadta.-

A vállalati kezelés.

A közszükségletek kielégítésére szolgáló közművek magánvállalatban tartása ellen az a leghatalmasabb érv, hogy ezekkel mint privilégiumokkal a közönség ki van szolgáltatva a magánvállalat önkényének, ki a közönséget

korlátlan ura lévén a fogyasztásnak, - tetszése szerint kiuzsorázhatja. Ezen kívül a szabadság értékét nem befolyásolja a munka ára, mert ezek értéke: a népesség szaporodásával együtt emelkedik jó és rossz időben, éjjel és nappal, télen és nyáron, szünet és megszokás nélkül. Más szóval ilyen szabadság értékben, jövedelemben, haszonban, évről-évre emelkedik és aki birtokosa egy ilyen gazdasági forrásnak, az egyszersmind ura a városnak, ura a városi jólét, a kultúra és kényelem eszközeinek és szabályozója a kultúra és a jólét kiterjesztése mértékének. Ez mind igaz abban az esetben, ha egy város elég balga és kiszolgáltatja a város lakosságát egy magánvállalatnak, ki kezében tartja az elsőrendű életszükségletek forrását. A múltban félszázaddal ezelőtt, mikor még a gazdasági harcok csak egyének és egyének között, nem pedig osztályok és gazdasági csoportok között folytak, abban az időben, mikor még nem birtak a városok oly fejlett érzéssel a gazdasági kérdések iránt mint most, akkor a városok kötöttek ilyen szerződéseket, de ma már nincs város talán, mely feltétlen kiszolgáltatná magát bármely magánvállalatnak. Ma a városok, ha magánvállalattal szóba állanak, abból hasznot, jövedelmet, előnyt akarnak huzni. Újpest város is teljes tudatában és ismeretében van annak, hogy egy szabadság, egy concessió, melynek értéke a lakosság szaporodásával és szükségleteinek növekedésével emelkedik, nagy értéket képvisel, s valószínű, hogy nagyobb értéket fog képviselni a jövőben, épen azért arra törekedett, hogyha magánvállalattal építteti meg és tartatja üzemből vízművét, - mert kénytelen vele, - akkor oly jogai és előnyei legyenek, melyek nem a város a vállalatnak, hanem a vállalatok a városnak szolgáltatják ki. S ezt sikerült. A város elérte azt, hogy elsősorban nem is ad concessiót vagy szabadságot a vállalatnak, hanem csak a megépítésre és üzembentartásra megbízatást. Az üzembentartásra vonatkozó megbízatás bármikor a vízmű megépítése után megvonható és a vízmű igen előnyös feltételek mellett a vállalatától megvehető. Tehát ha a város azt látná, hogy a vízmű mint vállalat hasznot hajtó, akármikor, akár a megépítés első

évében is, azt rögtön házi üzembe fogja venni. Ha pedig a vállalatnál hagyja meg, s természetesen ezt csak akkor fogja tenni, ha azt látja a város, hogy a vízmű mint vállalat jövedelmet nem huz, - akkor oly jogokat és előnyöket biztosított úgy a városnak, mint a vízfogyasztó közönségnek, melyeket házi üzemből elérni lehetetlenség. Ezek a következők: Minimális vízdíjak ingyenes víz a város részére korlátlan mennyiségben tűzoltásra, utcaöntözésre, s a közutak számára, ingyenes, tehermentes háramlási jog, olcsó vízdíj általános rendszer, a haszonból részesedés, felügyelet és legmesszebbmenő beavatkozási jog stb.-

Midőn Újpest város a szerződésből kitűnő ily előnyöket és jogokat biztosított magának és ezzel szemben semmi kockázatot nem visel, bátran állíthatjuk mi is, de így mondják a szakértők is, hogy akkor felülmúlt szerencsés szerződésével minden házi üzemből esetleg nyerhető előnyöket.-

Újpest vízmű építési szerződése.

Újpest város hatósága a vízmű létesítése tárgyában tárgyalásokba bocsátkozván a hazai és külföldi nagy vállalatokkal, s a város polgármestere 1909. év január hó 13-án ezeket a körülményeket bejelentette a képviselőtestületnek, egyben pedig a további tárgyalások folytatására és a vízvezeték létesítése tárgyában beérkezett ajánlatok és tárgyalások által elért előnyök megbirálására egy ad hoc bizottság kiküldését kérte. A város képviselőtestülete az ad hoc bizottságot 1046. kig. 9/kgy. 1909. sz. határozatával kiküldötte. Hogy a vízvezeték létesítésének tárgyalására kiküldött bizottság, melyben elismert szakférfiak is vettek részt, miként felelt meg feladatának, arról az ülésen felvett jegyzőkönyvek tanuskodnak. A bizottsági üléseken beható megbízatás elé került a vízmű létesítésével kapcsolatos kérdések minden részlete, a házi üzem, a vállalati kezelés előnyei, hátrányai stb., s végül is a bizottság megállapította, hogy a vízvezeteki mű megépítésére a Compagnie Générale des Conduites d'Eau Belge cég oly előnyös ajánlatot tett, hogy annak elfogadását egyhangulag ajánlotta a képviselőtestület. Újpest város képviselőtestülete

1909. évi június hó 2-án tartott ülésében 218. kgy. 909. szám alatt a bizottság javaslatának egyhangulag történt elfogadásával elhatározta, hogy a Compagnie Generale des Conduites d'Eau Liège Belgique cég ajánlatát elfogadja, s részére az engedélykiratot akkor még concessió néven kiadja, a vízellátásról szóló szabályrendeletet és annak függelékét képező vízdíj szabályt szintén elfogadja és megbizta a nevezett céget, hogy a városi vízművet az ajánlathoz mellékelt műszaki leírás és annak mellékletét képező tervek szerint létesítse és azt üzemben tartsa. Egyben a képviselőtestület jóváhagyva és helyeselve minden a vízmű létesítése tárgyában végzett előmunkálatot, megbizta a város tanácsát, hogy víznyerő települ a m.kir. államkincstár tulajdonát képező Népsziget használati jogát biztosítsa, ott próbafurásokat eszközöltessen és a nyert vizet a m.kir. Országos Chemiai Intézet által megvizsgáltassa. Ezen képviselőtestületi határozat alapján 1909. év június hó 5-én 18526./1909. sz. a. a város polgármestere Újpest város közönsége nevében kérvényt intézett a m. kir. földművelésügyi miniszter urhoz, melyben kérelmezte, hogy az államkincstár tulajdonát képező Népszigetről egy rész víznyerő települ ingyen, esetleg a legmérsékeltebb díj mellett átengedhessék. A m. kir. földművelésügyi miniszter ur megbízottja az 1910. évi február hó 8-án a helyszínén Újpesten a vármegye alispánjának elnöklete alatt vízjog engedélyezési tárgyaláson ezen kérelemre nézve kijelentette, hogy a földművelésügyi miniszter ur a vízvezeték létesítéséhez szükséges kincstári területnek átengedése, vagy bérbeadása tekintetében akkor fog érdemben nyilatkozni, amikor a vízvezeték létesítését kimondó városi határozat vagyonfelügyeleti szempontból már kormányhatósági jóváhagyást nyert.

A város képviselőtestületének 218/909. kgy. számú határozatát Miklós Móricz, Negyedi Szabó Béla újpesti lakosok egy közös, Szabó Béla újpesti lakos pedig egy másik felebbezésben megfelebbezték, mely felebbezések Pest vármegye törvényhatóságához be-terjesztettek s onnan az összes iratok a m.kir. földművelésügyi Miniszter Urhoz terjesztettek

fel szakértői véleményadás céljából.- A földművelésügyi Miniszter Ur szakhivatalához a m.kir. országos víz építési igazgatósághoz küldötte át az összes iratokat, mely hivatal 1909. év december hó 30-án kelt átiratában adta meg szakvéleményét.- A szakvélemény nagyon sok, rendkívül fontos s nagy horderővel bíró, a város javára eső változtatásokat javasolt eszközölni a szerződésen. -Ezek a változtatások oly jelentékenyek, hogy Újpest város hatósága joggal attól félt, hogy azok teljesítésébe a vállalkozó cég nem megy bele.- Nevezetesen megváltoztatandónak kívánta az országos vízépítési igazgatóság a szerződés egész jellegét, e szerint a vállalat nem kap engedélyt a vízmű megépítésére, hanem csak kivteli és üzemben tartási megbízatást, lényeges változtatást kívánt az országos vízépítési igazgatóság a város javára eszközölni azzal, hogy eltérőleg az eredeti megállapodástól kikötendőnek vélte, hogy a vízmű felépítése után azonnal megváltható legyen s nem 20 év elteltével, s e végből a szerződésbe annak felvételét kívánta, hogy a vízmű felépítése után annak összköltségeit pontosan megállapíttassanak, melynek igazságos, méltányos és évről-évre fogyó hányada legyen a megváltási ár.- A vízmű felépítése után az építési összköltséget a vállalat, a város és a földművelésügyi miniszter ur kiküldöttei állapítják meg, s a város érdekei itt is védve vannak, joggal lévén feltételezhető, hogy a földművelésügyi miniszter ur kiküldöttje nem engedi a város érdekeit csorbitani.- Számos módosítást javasolt ezeken kívül az országos vízépítési igazgatóság, melyek mind a város javára esnek s egyben kiterjeszkedett a képviselőtestület határozata ellen beadott felebbezésekre is melyeket elutasítandóknak véleményezett.-

Újpest város hatósága ismételt tárgyalásokba bocsátkozott a vállalattal s midőn sikerült az országos vízépítési igazgatóság által a város javára teljesítendő kikötményeknek elfogadására a vállalatot rábírní, a módosított szerződést a képviselőtestület 105/kgy. 910. számú határozatával 1910. évi február hó 4-én elfogadta és Pestvármegye törvényhatóságához felterjesztette.-

Pestvármegye törvényhatósága 4532/kig. 769/kgy. 1910. szám alatt a felebbezések elutasításával a város képviselőtestületének határozatát jóváhagyta, mely törvényhatósági határozat ellen Dr. Cserba Dezső ügyvéd újpesti lakos élt most felebbezéssel.

A kötött szerződés előnyei.

Azzal, hogy a m. kir. országos vízépesi igazgatóság által javasolt kikötményeknek a vállalat alávetette magát, ez a szerződés már nem consessiós szerződés többé és nem mint ilyen bírálható el. Ez a szerződés egy pusztá megbízatás arra, hogy a vízművet a vállalat megépítse és megépítése után üzemben tartsa, de üzemben csak addig tarthatja, míg az a városnak tetszik.

Ha hasznót hajt, rögtön elveszi tőle a város, ha rá kell fizetni a vállalatra, nála hagyja a város mindaddig, míg hasznót hajtó nem lesz. Ha a vállalatnál marad meg a vízmű üzemben tartása a következő előnyöket fogja élvezni a város. Elsősorban is a vízmű a vállalat által oly méretekben lesz megépítendő, hogy legkevesebb 100.000 lélek szükségleteit kielégíthesse. A víz ára köbméterenként a magánfogyasztók számára 16 fillérben van megállapítva. Ebből a vállalat egész 25%-ig terjedő engedményben köteles részesíteni a fogyasztókat. az építkezésnél használt víz köbméterének ára 6 fill. Hivatkozhatnak e helyütt arra, hogy a víz ára köbméterenként Budapest székesfőváros házi üzemben tartott vízvezékénél is 16 fill., de engedmények nélkül. Az orsz.vízépesi igazgatóság szakvéleményében megjegyzi, hogy a víz egységárai a hazai vidéki városokban 20-40 fill. között váltakoznak. A 16 fill. víz egységár engedményekkel nagy ritkaság, kiegészíthetjük e tekintetben az orsz. vízmű igazgatóságának szakvéleményét külföldi példákkal. Pl. Németországban házi üzemben tartott vízműveknél következő egységárak vannak:

Aachen	városában	15	német pfenig
Éberfeld	— " —	15	— " —
Berlin	— " —	15	— " —
Köln	— " —	15	— " —
Barnen	— " —	16	— " —
Magdeburg	— " —	18	— " —
Stettin	— " —	18	— " —

Breslau	városában	20	német pfenig
Hiel	— " —	20	— " —
Könsberg	— " —	20	— " —
Posen	— " —	20	— " —
Altana	— " —	21	— " —
Charlottenburg	— " —	30	— " —
Schöneberg	— " —	30	— " —
Wiesbaden	— " —	30	— " —
Halle a.S.	— " —	40	— " —

Mindezekből kétségtelenül kitűnik, hogy a 16 fill. egységár a viszonyokhoz képest nagyon mérsékelt összeg. Kulturális és jótékony intézetek víz díja még ennél is alacsonyabban, köbméterenként 12 fillérben van megállapítva. A víz egységáraival kapcsolatosan egy nagyon figyelemre méltó körülményt kell figyelembe venni. Egy olyan városban, hol kisebb területen, a népességnek nagyobb és sűrűben összezsúfolt tömege lakik, hol tehát a befektetett vízvezetési cső utcájának mindkét oldalán két-három stb. emelt házak vannak, hol egy-egy házban 10-50 vízfogyasztó található, ott a vízvezeték rendtábilisabb és nagyobb hasznót hajtó vállalat lehet. Ámde Újpesten, a vízvezetési csövet le kell fektetni, az utca két oldalán ellenben legtöbbnyire csak földszintes házak vannak, melyekben csak egy-egy vízfogyasztó található, sokszor pedig üres telkek mellett kell jó hosszúságban a vízvezetési csövet lefektetni, hol majd vízfogyasztók csak ezután lesznek. Ily helyen kétségtelen, hogy a vízvezetési vállalat kevésbé rendtábilis.

A szerződés további előnyei, hogy a város ingyen és korlátlan mennyiségben kap vizet tűzoltásra, az utcák öntözésére, csatornák öblítésére és a város területén tetszés szerinti számban felállítandó és ingyen használható közutjai számára. Itt reá kell mutatnunk arra, hogy a víz ellátásról alkotott szabályrendelet értelmében a vízmű üzembehelyezésének napjától számítandó két évig senki sem köteles bevezetni a vízvezetékét és senki nem kényszeríthető a vízműből vízvételre, ellenben a közutakat szabadon használhatja, ez a körülmény maga olyan nagy kockázat a vállalatra, melyet a város magára semmi körülmények között nem vállalhatna. A város a 6-ik évtől kezdve a bruttó bevételből 3% na-

szon részesedést kap és kapja ezt minden körülmények között tekintet nélkül arra, hogy jövedelmező-e a vállalat vagy sem.- Mert a haszonrészesedést nem a tiszta jövedelemből kapja, hanem az összbevételből.-

Hogy a szegényebb néposztály a közegészségügy és socialis hygiéne követelményeinek annál jobban megfelelhessen és ne kérjen a vízfogysztástól nem tudva és nem is sejtve, hogy az mennyibe fog kerülni, másrészt pedig, hogy az amugy is tulmagas ház-bérek tetemesebb emelésére a vízvezeték révén mód és alkalom ne adassék olcsó általány rendszer van biztosítva a szerződésben.- E szerint egy szoba konyhás lakás évi 10 kor., 2 szoba konyhás lakás évi 15 kor., 3 szoba konyhás lakás évi 20 kor., viz díjátalányt fizet, de joga van mindenkinek vízmérő óra szerint is fizetni a vízdíjat.-

A vízvezetéki mű felépítése után azonnal megváltható.- Felépítése után a város a vállalkozó és a föld mívelésügyi minster szakközegei együtt pontosan megállapítják, az építési összköltséget és ez az összeg képezi a vételárat az első három évben, mint legszélső határ.- A vállalkozó előnyére 25%-kal növelve, a 4-5.ik évben 20%-kal a 6-10 év között 15%-kal, a 11-15 év között 10%-kal, a 16-20 év között 20%-kal, és végül a 20-32 év között pusztán az építési összköltségért azontul pedig az építési összköltségnek folytonosan fogyó hányadáért.- Tehát a tény állás most az, hogy a város,- mint erre az orsz.vízépítési igazgatóság is reá mutat,- ha felépítés után rögtön meg veszi a vízművet, semmivel sem fizet többet, mintha maga építené azt meg és vállalkozói nyereség fejében fizetne ki ugyanannyit.-

A vízmű 50 év mulva ingyen, tehermentesen és üzemképes állapotban minden ellenszolgáltatás nélkül a város korlátlan tulajdonába száll át.-

Ha még mindezekhez hozzá vesszük azt, hogy a vállalattal szemben a városnak legmesszebb menő beavatkozási joga van a vízszolgáltatásnál megkívánható rendet, pontosságot s a közönség előzékeny kiszolgálását, illetőleg ha tudjuk azt, hogy itt a város éppen semmit nem kockáztat, de kockáztat min-

dent a vállalat, akkor bátran állitahtjuk, hogy ez a szerződés a városra nézve nagyon jó és nemcsak helyi, hanem országos érdekként jelentkezik annak lehetővé tétele hogy ez a vállalat, mely a világ összes országaiba a balkánon éppen úgy, mint Franciaországban és Afrikában épített már és tart üzemben vízműveket,- itt is Magyarországon rendezhessen be ilyeneket,- s ennek legelsőjeként Újpest vízművét megépíthesse.-

Mindenki tudja nagyon jól, hogy tisztára pénz és kereset kérdés az egész vízműépítkezés kérdése.- Hazai vállalatok tetemesen drágább s közvetített osztrák tőkével dolgozván, képtelenek a belga vállalat által befektendő s közvetlenül behozott olcsó fránciatőkével konkurrálni, így ilyen előnyöket nem biztosíthatnak a városnak.- S nem helyi érdek, hanem országos érdek az hogy a város szomorú hitelviszonyai között az olcsó és bőségben lévő francia tőke beözönlésének az útja, az orszába megnyitassék. Ha a Balkán szívesen látja beözönlenni a francia tőkét s örömmel fogadja ha az a haladást és a kulturát elősegítő a népjólétet előmozdító vállalkozásba fektetetik, vajjon miért ne látná szívesen ezt a tőkeszegény Magyarország?

A magyar ipar és vállalkozás védelme.-

Amint köztudomásává lett, hogy Újpest város vízművének megépíthetése olyan előnyös, szerződést kötött, melylyel a hazai vállalkozás concurrálni nem tud, különböző érdekcsoportok a magyar ipar és vállalkozás sérelmét hozták elő. A Magyar Vasművek és Gépgyárak Orsz. Egyesüelte 1910. évi ápr. hó 16-án 407/1910. számú felterjesztésében közvetlenül Jakabffy Imre v.b.t.t. államtitkár urhoz fordult, hogy magas befolyásával védelmezze meg a magyar ipart,- mely állítólag nagy sérelmet szenvedett. A vasművek és gépgyárak igazgatósága ezen felterjesztésben hazafiatlannak bélyegezte Újpest azon eljárását, hogy a lakosságot olcsón akarja egészséges ivóvízhez juttatni.- Újpest város képviselőtestülete visszautasítva a hazafiatlanság vádját, 265.kgy. 910.15890/910. szám alatt tett jelentést a belügyminister urhoz e tárgyban és kimutatta, hogy a magyar ipar semmi sérelmet nem szenved, mert a vállalat-

tal kötött szerződésben bennfoglaltatik, hogy vállalkozó a hazai ipar fejlesztéséről szóló 1907. évi III.t.c. továbbá 83000/908 B.M. számú közszállítási szab.rend. intézkedéseinek magát alávetni köteles. Tehát köteles az egész építésnél magyar anyagot használni, - s magyar munkásokat alkalmazni. - A vállalat a próbafurásokat is magyar vállalkozóval eszközölte.

Különben a vállalat „Ister Magyar Víz- és Részvénytársaság” végszöveggel és Budapest székhellyel magyar részvénytársaságot alapított, mely v.t. 1910. év febr. 22-én 20622. szám alatt a bpesti kir. kereskedelmi és váltó törvényszéknél, mint cégbíróságnál be is jegyeztetett. Magyar r.t. alapítására a vállalat szerződésileg kötelezve volt, mely kötelezettségét ilyformán teljesítette.

A főváros beavatkozása.

Miután a főváros az első 1908. év szept. hó 12-én 28616.908. szám alatt hozza intézett azon megkeresésére, hogy vízvezetékét Újpestre is terjessze ki, írásbeli választ nem adott, - akkor, midőn az önálló vízmű létesítése tárgyában a képviselőtestület érdemben határozott 1909. év jun. hó 7-én 18931/1909. szám alatt Újpest város tudatta a fővárossal, hogy önálló vízművet fog létesíteni és kérte a fővárost, hogy ennek létesítése elé akadályokat ne gördítsen. Tudatta Újpest város azt is a fővárossal, hogy e vízmű létesítésénél azt az elvet tartotta szem előtt, hogy annak felépítésénél, a közönséget érdeklő kérdésénél, az áraknál, végül a vízszolgáltatási szab.rendelemben ugyanazon elvek jussanak kifejezésre, melyek a fővároshoz képest érvényben vannak. - Bpest főváros tanácsa 1909. év okt. hó 14-én kelt 50229/II. 909. számú átiratában felelt Újpest város átiratára. Ezen átiratban a főváros tanácsa kijelenti, hogy tudomásul veszi az önálló vízmű építését, de a fővárosra nézve aggályosnak véli a megépítés módját. Első sorban a beruházási költségeknek 2 millió 850.000 koronában megállapítását tulmagasnak tartja, mert szerinte a vízmű 2 millió koronánál többbe aligha kerülhet. Ez az aggálya a fővárosnak eloszlik, ha tudjuk azt, hogy a vízmű felépítése után a beruházási önköltség pontosan meg fog állapittatni a vállalkozó, a

város és a fölművelésügyi minister ur szakközegei által. A vállalat mindenesetre a lehető legkevesebb tőkebefektetéssel akarja megépíteni a vízművet, és ha az nem fog 2.850.000 koronát felemészteni, csak 2 millió koronát, vagy kevesebbet, ez a vállaltra nézve is haszon és a városra nézve is haszon. Nem terheli tehát teljesen megokolatlanul építési költség-többlet Újpest városát, mint a főváros tanácsa mondja, hanem csak annyi terheli a megvételnél, mint amennyi a vízmű építésébe ténylegesen be fog fektettetni. S mivel az építési költségeket a város érdekeit védő 2 szakközeg a vállalat érdekeit védő 1 szakközeggel együtt a vízmű felépítése után rögtön pontosan megállapítják, ez az aggodalom elesik.

A főváros tanácsa átiratának további részében azt mondja, hogy a szerződés szerint Újpest város az önmaga által fogyasztott vizet is tartozik megfizetni. - Ez ténybeli tévedés, mert mint a szerződésből kitűnik a város közczélokra, utcaöntözés, tűzoltásra, csatornaöblítésre, sőt még közutjai számára is a vizet ingyen kapja korlátlan mennyiségben. - A főváros a megváltás módzatait is terhesnek vélte, ekkor azonban még a főváros nem ismerte azokat a módosításokat, melyeket az országos vízépitési igazgatóság kikötendőnek vélt, s melyek szerződésbe vétele egészen más színben tüntetik fel a szerződést. - A főváros ezen átiratában kijelenti, hogy legczélsebbnek találná azt a megoldást, ha a főváros építne Újpest részére egy külön vízművet és a vizet ugyanazon rendszabályok alapján szolgáltatná, mint a főváros területén. - E célból a főváros tanácsa kijelentette, hogy hajlandó tárgyalásokba bocsájtkozni.

Újpest város képviselőtestülete 419/909. kgy. számú határozatával felelt a főváros tanácsának, - melyben kimondotta, hogy a főváros ajánlatát csak azon esetben fogadhatná el, ha a főváros a vízművet ugyan olyan idő alatt és ugyanolyan feltétel mellett volna hajlandó létesíteni, mint a magán vállalat és ha képes volna mindazon előnyök nyújtására is. - Már ekkor jelezte a képviselőtestület, hogy nem az attól való idegenkedés tartja vissza Újpest városát, hogy a fővárossal építtesse meg vízművét mintha feltétlen ragaszkodnék

a belga vállalatához, hanem az a körülmény, hogy az újból megindítandó tárgyalások évekre el fogják odázni a vízmű megépítését, holtott Újpestnek már egy olyan előnyöket biztosító szerződés van birtokában, amilyen előnyöket a főváros is nehezen biztosíthat.

A főváros tanácsa 1910. évi február hó 3-án tartott üléséből 10425/II. 910. szám alatt felelt a város képviselőtestületének határozatára és kijelentette, hogy „nem kívánja akadályozni azt, hogy Újpest közönsége a képviselőtestülete által megállapított engedélyokirat és annak kiegészítő részét képező szabályrendelet határozmányai alapján vízművet magánvállalat által építtesse meg, ha a képviselőtestület a megoldásnak ezt a módját Újpest lakossága érdekében megfelelőbbnek tartja, mintha a vízművet a székesfőváros építtetné meg és tartaná üzemben.”-

A főváros tanácsa azonban újból kijelentette azt is, hogy hajlandó tárgyalásokat kezdeni és azok eredménye folyományaként a főváros törvényhatósági közgyűlésének javaslatot tenni arra nézve, hogy a főváros építtesse meg Újpest vízművét.- Újpest város nem veheti most már figyelembe a főváros szives ajánlatát, akkor amidőn a vízműre égetően sürgős szükség van s amikor már egy olyan jó szerződés van Újpest város birtokában melynél jobbat úgy sem kaphat, hogy most kezdjen új tárgyalásokat ez azt jelenti, hogy még évekig sem lesz vízműve.- Nagy kérdés, hogy a főváros törvényhatósági közgyűlése azon az állásponton van-e, amelyen a főváros tanácsa s hajlandó-e Újpest vállalkozója lenni? De eldöntendő volna még az az elvi kérdés is, hogy lehet-e egy törvényhatóság egy másik törvényhatóság területén levő városnak a vállalkozója.- S hogyan tudná esetleg Újpest mint vállalatba adó érdekeit vállalkozójával, a hatalmas fővárossal szemben megvédelmezni?

Az Újpest város által kötött szerződés a főváros érdekeit is teljes mérvben megvédi.- Mert ha Újpest a fővároshoz becsatoltatnék is, s történnék ez bármikor, a főváros ha szabadulni akar, a vállalatától a vízművet mindenkor igen előnyös feltételek mellett megválthatja.-

A főváros az 1910. évi február hó 10-én megtartott vízjog engedélyezési tárgyaláson

nem is emelt további kofogásokat Újpest város vízművének vállalati uton megvalósítása ellen.- Sőt Bárczy István Dr. Ur Budapest székesfőváros polgármestere kijelentette, hogy véleménye és meggyőződése szerint a főváros nem lenne képes azon előnyöknek nyújtására, melyeket a Belga vállalat Újpest városának szerződésileg biztosított.-

A törvényhatósági határozat ellen beadott felelkezés.

Újpest város vízművének létesítése tárgyában a képviselőtestületi határozatokat jóváhagyó törvényhatósági 4532/kig. 769. kgy. számú határozat ellen Dr. Cserba Dezső újpesti lakos élt felelkezéssel.- A felelkező maga is elismeri a vízmű szükségességét, s felelkezésében részben annak az aggodalmának ad kifejezést, hogy a víznyerő terület nádassal borított zátonyos képződmény lévén, az onnan nyerendő víz nem lesz használható. Felelkezőnek ezt az állítását megczáfolja az iratok között levő és a m. kir. Orsz. Chemiai Intézet központi vegyakisérleti állomásának 1290./1-6 számú szakvéleménye, melyből kitűnik, hogy a népszigeti víznyerő telepről a próbafurásokkal nyert víz éppen olyan jó, tiszta, egészséges, mint a főváros lakossága által használt víz, melynek minőségét a szakvéleményben íhatónak jelzi a chemiai intézet.- Hogy a főváros által leendő megépítése a vízműnek mért volt mellőzendő, melyet a felelkező inkább óhajtana, ezt már kifejtettük. Miután pedig időközben Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye Alispánja 20.128/1910. kig. szám alatt kiadta a végleges és jogerős vízjog engedélyezési okiratot is, melynek értelmében a város most már jogosítva van arra, hogy víznyerő telepet foglalhasson le, elhárult ez az akadály is.-

Mindezek alapján kérjük a felelkezés elutasításával a törvényhatóság határozatának sürgős jóváhagyását, hogy ezáltal végre 60.000 lélek egészséges ivóvízhez juthasson.-

Újpesten, 1910. évi július hó 16-án.

Kiváló tisztelettel:

Dr. Ugró Gyula
polgármester.

Így fejlődünk...

Jegyzőkönyv
 Felvétellett Új Pest Községében
 Tuzkowskí Kálmán k. kataszteri mérnök ur felhívására ezennel kinyilatkoztatjuk, hogy Új Pest község határán, hon az 1875. évi felmérés óta, sem a határ, sem a dűlővonalak nem változtak; mivelési ágra nézve azonban nevezetes változások jöttek létre. Nevezetesen, a beltelkeken, az üres háztelekéből szántóföldek, rétek, azonfelül, a ház-udvarokból kertek is alakítottak, egyes utcák felszántottak, a megyeri szőlőkéből pedig szintén, szántók, házak és kertek alakítottak.

Kelt Újpesten 1878. évi Május hó 16. n

Horváth Ferenc
 bíró

Jegyzőkönyv

Felvétellett Új Pest községében Tuzkowskí Kálmán k. kataszteri mérnök ur felhívására ezennel kinyilatkoztatjuk, hogy Új Pest község határában az 1875-ik évi felmérés óta, sem a határ sem a dűlővonalak nem változtak; mivelési ágra nézve azonban nevezetes változások jöttek létre. Nevezetesen, a beltelkeken, az üres háztelekéből szántóföldek, rétek, azonfelül a ház-udvarokból kertek is alakítottak, egyes utcák felszántottak, a megyeri szőlőkéből pedig szintén, szántók, házak és kertek alakítottak.

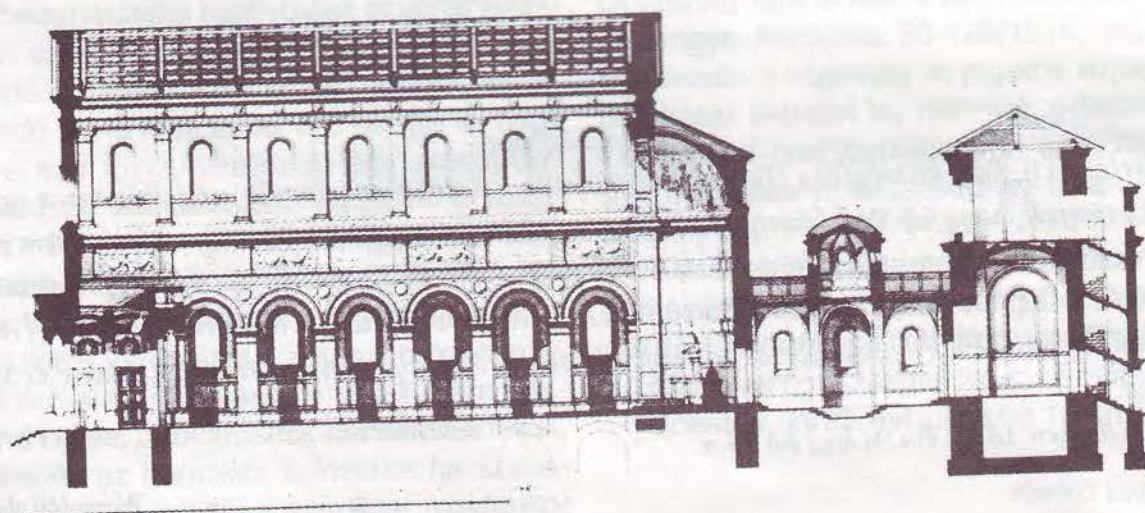
Kelt Új Pesten 1878. évi Május hó 16. n

Horváth Ferenc
 bíró

Ritkaságszámba menő irat. Majdnem tisztán kivehető Újpest község hivatalos bélyegzőképe is.

Tervek maradtak...

Újpestre tervezett, ám soha meg nem épült épületek rajzait, távlati képét közöljük. Az újpesti Városi Színház terveit Tomola Frigyes építész tervezte 1926-ban. A templom terveit Ybl Miklós 1879-ben Károlyi István gróf rendelkezéseére készítette. Minden újpesti bántára, ezek az épületek nem készültek el.

Újpest, R.k. templom

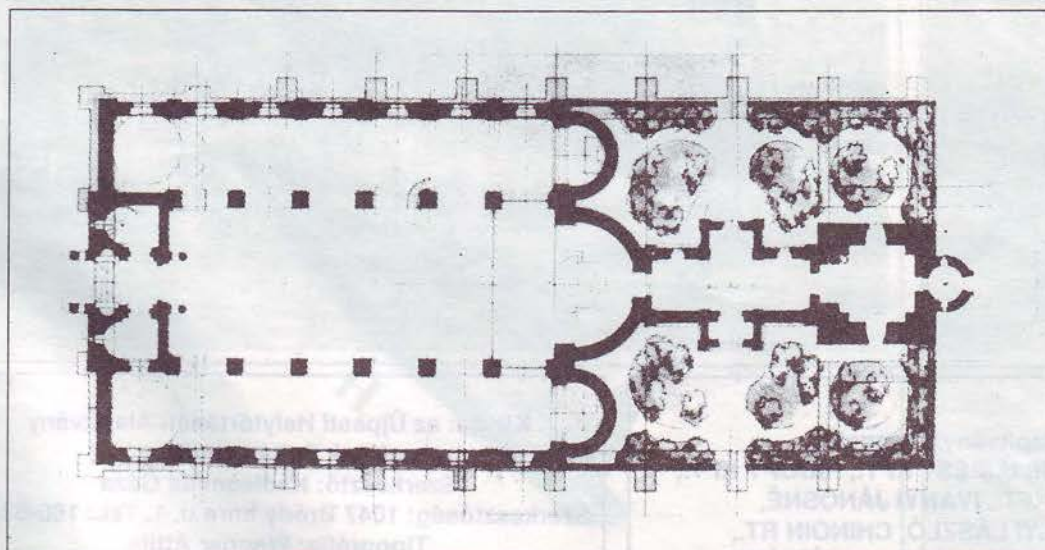
Újpest, R.k. templom

Kat. 65.1.3.

Újpest, R.k. templom

Kat. 65.1.7.

Újpest, R.k. templom

Kat. 65.1.1.

Helytörténeti hírek...

• **NEOGRÁDY LÁSZLÓ 80 ÉVES**

Május 11-én töltötte be 80. életévét a közismert újpesti helytörténész, ny. középiskolai tanár, a Helytörténeti Gyűjtemény vezetője, Újpest díszpolgára, a Városvédő Kör díszelnöke. Ebből az alkalomból valamennyi volt tanítványa, kollégája és az újpesti lokálpatrióták népes tábora nevében szívből gratulálunk. Kívánunk Neogrády tanár úrnak jó egészséget, hosszú, boldog és eredményekben gazdag életet.

• Húsvét hétfőn a TV 2-es csatornáján vetítették Paulus Alajos újpesti filmrendező alkotását, a „Fény-képek Istentől” c. dokumentumfilmet. A mű az idei filmszemle egyik sikeres alkotása volt, amiben a rendező felvillantja a káposztásmegyeri katolikus templomépítés előzményeit, és annak kapcsán kialakult közösség életének epizódjait. A nagysikerű film elkészítését az Újpesti Helytörténeti Alapítvány támogatta. Tudomásunk szerint, Újpesten mindkét közösségi televízió vetíti majd a filmet.

• Örömmel adunk tájékoztatást arról, hogy április végén 15 újpesti utcában helyeztek el életrajzi táblákat az azal a céllal, hogy az utca névadójáról informálják Újpest

polgárait. Ettől az időtől kezdve életrajzi tábla tudósít Lőwy Izsákról, Illek Vincéről, Mády Lajosról, Venetianer Lajosról, Geduly Lajosról, Károlyi István grófról, Mildemberger Mártonról, Ódry Árpádról, Ugró Gyuláról, Semsey Aladárról, Lebstück Máriáról, Erkel Gyuláról, Kemény Gusztávról, Gárdy Jenőről és Berda Józsefről. Az Aschner Lipót téren, a Bródy Imre utcában és a Pintér József utcában a névadókról emléktábla található, ezért ezekben az utcákban külön életrajzi táblát már nem helyeztek el. A híres újpestiekről tehát mindenki informálódhat. A Városvédő Kör kezdeményezését az Újpesti Önkormányzat Kulturális Bizottsága anyagilag támogatta, és így valósulhatott meg egy régi terv.

• Május 14-én az újpesti középiskolások részére a Helytörténeti Alapítvány látogatást szervezett a Kerepesi úti Nemzeti Sírkertbe. A diákok és kísérőik sok magyar művész, politikus, közéleti személyiség sírját keresték fel. A Kossuth év kapcsán virágot helyeztek el a nagy magyar hazafi síremlékén. A sétát Kadlecovits Géza vezette, Kossuth Lajosra ifj. Hirmann László tanár úr emlékezett.

Elhagyottan, romladozva

*Ki tudja mi volt ez
az épület, mikor és
milyen célból épült?*

Az alapítvány támogatói:
FÜRST SÁNDOR, ÚJPEST KFT., RICOPY KFT.,
ÉPORG KFT., IVÁNYI JÁNOSNÉ,
DR. KAPOLYI LÁSZLÓ, CHINOIN RT.,
UKTV, ASCHNER LIPÓT ALAPÍTVÁNY,
SZOC.DEM.PÁRT ÚJPEST

Kiadja: az Újpesti Helytörténeti Alapítvány
Hock Zoltán elnök
Szerkesztő: Kadlecovits Géza
Szerkesztőség: 1047 Bródy Imre u. 1. Tel.: 160-5369.
Tipográfia: Wagner Attila
Készült: TUNGSRAM PRINT Kft. nyomdaüzemében
Vezető: Bese Andrásné